

SOSYAL HAYATTAKİ BAZI KİŞİLİKLERVE ONLARI İFADE EDEN BEYİTLER

Abdullah AYDIN*

Öz

Klasik Türk Şiiri veya yaygın bilinen adıyla Divan Şiiri, hem şekil hem de muhtevasıyla edebî olduğu kadar aynı zamanda ebedî bir edebiyatın ürünüdür. Halktan olan ve halkın içinde yetişen şairler, bilerek veya bilmeyerek şiirlerinde halka ait unsurları işlemişlerdir. Sosyal hayatta karşılaştıkları olay veya durumları ifade ettikleri şiirlerinde dönemin bazı kişilik tipleri hakkında bilgiler vermişlerdir. Zaman değişse de insanın arzu ve hevesleri veya zaafı fazla değişmeyeceği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla bir rüşvet olayını ifade eden beyit, evrensel boyutuyla günümüzde de geçerlidir. Şiir yazma kabiliyeti olmayanların; iş yerinde, sokakta, bir toplu taşıma aracında kısacası günlük hayatta karşılaştıkları herhangi bir olay veya durumda ezberlerinde olan bir beyti alıntılama, onların ifadesine katkı sağlayacaktır.

Klasik Türk Edebiyatı alanında yapılan çalışmalarda tespit edilen beyitlerde müspet ve menfi bazı kişilik tiplerinin olduğu görülmüştür. Bu beyitler müspet kişilerde nasihat etme, moral verme, örnek gösterme gibi olumlu mesajlar iletirken menfi kişilerde ise eleştirip protesto etme amacını gütmektedir.

Bu makalede Osmanlı döneminde -evrensel olduğu için günümüzde de- var olan bazı kişiliklere dair beyitler incelenmiş, alıntı yapılan beyitler günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Böylece edebiyatın gündelik hayatta alıntılanma yoluyla kullanılabileceğine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kişilik, Sosyal Hayat, Divan Şiiri, Klasik Türk Şiiri, Osmanlı Edebiyatı.*

SOME PERSONALITIES IN SOCIAL LIFE AND THE COUPLETS THAT EXPRESS THEM

Abstract

Classical Turkish poetry or the poetry widely known as ottoman poetry is as much literal both with its shape and with content as being a product of eternal literature. The poets who are one of the ordinary people have used intentionally or not components that belong to public. In their poems in which they express the events and situation, which they have confronted in their social life, they have given information about some personality types of the era. It is a known fact that even if time changes, the desires, the eagerness and weak points of people will not change to a great degree. Accordingly, the couplet that states a corruption event is still valid in today with its universal dimension. The ones who aren't capable of writing poem encounter cases in daily life such as; on the workplace, on the street, in the public transport contribute to their expression by the way of citing a couplet in their memory.

In the studies of the Classical Turkish literature field, some themes about positive and negative personalities has been seen that in the couplets. While these couplets give positive messages such as advising, cheering up, exemplifying in positive persons, they give negative messages such as criticizing and protestation in negative persons.

In this paper, some couplets about some existing personalities –as they are universal- in ottoman era have been studied. Thus, it was taken attention the usage of the literature by the way of citing in daily life.

Keywords: *Personality, Social Life, Ottoman Poetry, Classical Turkish Poetry, Ottoman Literature.*

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Kastamonu/Türkiye, e-mail: divansiiri@hotmail.com

GİRİŞ

Divan şiiri; çeşitli nazım şekilleri, aruz ölçüsü ve kafiyeli sistemiyle edebî değeri yüksek bir edebiyattır. Bununla birlikte zengin bir nazım türü çeşitliliğine de sahiptir. İnsanı merkeze alarak birlikte yaşadığı toplumla yakından ilgilenen şairler, -yaygın olarak bilinenin aksine- hemen her konuda eser vermişlerdir. Bu yönüyle aynı zamanda evrensel ve ebedî bir hüviyete sahiptir. Dolayısıyla Klasik Türk Şiiri ismiyle de anılmaktadır.

Edebiyat ve sosyal hayat her zaman birbiriyle ilişki içerisinde olmuştur. Şair ve yazarların, içerisinde buldukları toplumdan ve sahip oldukları kültürel unsurlardan soyutlanması düşünülemez. Bayram, düğün, ölüm, zor geçen bir kış gibi sosyal hayatın her durumu için bir nazım türü icat eden Osmanlı şairleri, çoğu zaman gerçek hayattan bahsetmişlerdir. Olaylara ve insanlara şair kimliğiyle baktıkları için onların dikkatini çeken durumlar, şair olmayanlardan farklı olmaktadır. Sosyal hayattan kopuk ve sadece şairin kendi iç dünyasını yansıtan şiir bile neticede toplumun bir bireyi olan şairi konu edindiği için toplumsal özellikler gösterebilir. Bu özellikler bazı şiirlerde açık, bazılarında ise daha muhayyel ve kapalı olabilmektedir.

Edebî ürünler, şair veya nasirin kaleminden çıktıktan sonra artık toplumun malı olmaktadır. Toplumdaki her birey, herhangi bir eserde kendini ifade eden bir şeyler bulabilir ve o eseri sahiplenebilir. İnsanların konuşmalarını atasözleri ve deyimlerle zenginleştirilmesi gibi, edebiyatla meşguliyeti fazla olan kişiler de günlük konuşmalarında ezberlerindeki şiirleri kullanabilirler. Burada şairin şiiri hangi düşüncede yazdığından çok, alıntı yapan kişinin konuşma esnasında kendi cümlelerine alıntıyı başarıyla yerleştirilmesi önemlidir. Mesela şairin yorgun ve uykusuz geçen bir geceyi ifade ettiği;

*“oruç tutup çalışan inşaat işçilerinin ve hamalların
hakkı geçer”*

(Özger, 2013: 58)

dizelerini, iş yerinde hakkıyla çalışmayan bir kişiye öğüt vermek için alıntılanmak mümkündür. Edebi eserlerin -özellikle de şiirin- gündelik hayatta alıntılanması; konuşmacılara özlü anlatım ve etkili konuşma kabiliyeti kazandıracak, bu durumun başkaları tarafından fark edilmesiyle de sosyal hayatta edebiyata olan ilgi artacaktır. Böylece edebiyatın Osmanlı döneminde olduğu gibi geniş kitlelere mal olması sağlanacaktır.

Folklor alanında yapılan çalışmalar; eğlenme, inanç ve değerlere destek verme, kültürü gelecek nesillere aktarma, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma, protesto etme olmak üzere folklorun beş işlevini ortaya çıkarmıştır (İrmak, 2013: 7, 10). Hem şair hem de eserleri topluma ait olduğu için divan şiirini söz konusu beş işleve göre değerlendirmek mümkün görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında özellikle protesto işlevine yönelik çok sayıda beyit görülecektir.

Klasik Türk Edebiyatında divanlara dair yapılan gerek tahlil gerekse tenkit veya sosyal hayat içerikli incelemelerde iş hayatının aksaklıklarına dikkat çekilmiştir. Fakat kişilik tipleri üzerinde yeterince durulmamıştır. Belli bir zamana, mekâna veya kişiye bağlı olmayan bu aksaklıklar, bugün de görülebilen evrensel problemlerdir. Bu yazıda bazı kişilikler ve bu kişiliklerin hâl ve hareketlerini eleştiren beyitler incelenecek, alıntı yapılan beyitler günümüz Türkçesine aktarılacaktır.

MÜSPET KİŞİLİKLER

Sosyal hayatta olduğu gibi iş hayatında da menfi kişiler ve bu kişilerin davranışları ses getirmekte, çok fazla etkili olmaktadır. Toplum hayatını tahrip etmek, insanları devlete ve amirlerine karşı kıskırtmak amacıyla hareket ettikleri için yaptıklarında başarılı da

olmaktadırlar. Müspet kişiliklerin ise etkileri daha az görülmektedir. Çünkü huzurun sağlanması, sosyal hayatın devamı ve insanlar arası ilişkilerin tamirine yönelik çalışmalar zaman almaktadır. Bir iş yerinde de aynı durum söz konusudur. Çalışma hayatında ciddiyete önem verenler kendi işinde gücünde, sessiz sedasız çalışırken problem çıkarıcıların gürültüleri ortalığı ayağa kaldırmaktadır. Burada iş hayatında yapıcı davranan bazı kişilikler ve onların durumlarını ifade eden beyitler paylaşılacaktır.

İnsana Değer Verenler: İnsan, yaratılmışların en güzeli olduğu için değerlidir. Fakat imtihan sebebi olarak fitratına yerleştirilen nefis, terbiye edilmediği takdirde, insanı hayvanlardan daha tehlikeli bir duruma dönüştürmektedir. Hayata ve insana hoşgörü penceresinden bakan bazı şairler dil, din, ırk ayrımı yapmadan insan olduğu için herkese değer vermeyi öğütlemektedir. Çünkü insan çok özel ve önemli bir varlıktır:

Hep Müselmân u Nasârî vü Yehûd bende-i Hak

Bir efendi kuluyuz cümle kapı yoldaşımız

Salacıoğlu Mustafa (Kurnaz ve diğerleri, 2000: 7)

Müslüman, Hristiyan ve Yahudi hepsi (de) Allah'ın kulu(dur). Hepimiz bir efendinin kuluyuz, aynı kapıdayız.

Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Şeyh Gâlib (Kalkışım, 1994: 180)

Kendine iyi bak (çün)kü sen âlemin özüsün. Sen, kâinatın göz bebeği olan insansın.

Hastalık, zihinsel veya bedensel engellilik, yaşlılık gibi hayatın getirdiği bazı sıkıntılar vardır. Toplum çalışan ve üreten insanlara daha fazla değer vermektedir. Çalışmaya engel olan durumlar sebebiyle iş hayatından kopmak zorunda kalanlar bir boşluğa düşmektedir. Oysa aşağıdaki beyitte insanın her hâliyle kıymetli olduğu tekrar vurgulanmaktadır:

Suyundan düşse düşmez pertevinden merd-i rûşen-dil

Tükense bâdesi mey-hâneye kandil olur sâgar

Haftânî Süleyman (Aydın, 2014: 1)

Hakikatleri bilen kişi, yaşlansa (da) değerini kaybetmez. Kadeh, (içindeki) şarap tükenirse (bir kenara atılmaz) meyhaneye kandil olur.

Bir kurumda ya da bir ailede örnek gösterilen iyi biri vardır ve kaza, bela, hastalık, ölüm gelip o bir kişiyi bulur. Neredeyse genel bir kanaati ifade eden bu tarzda cümlelerle sosyal hayatta çokça karşılaşılmaktadır. Şeyhülislam Yahya da bu durumdan şikâyetçidir:

Kanda bir ehl-i kerem varsa yaşatmaz rüzgâr

Yeryüzünde şimdi bir âdem mi var âdem gibi

Yahyâ (Kayaokay, 2013: 235)

Nerede cömert, soylu biri varsa felek (onu) yaşatmaz. Dünyada şimdi adam gibi bir adam mı var?

Bazı şairler ise gördükleri veya yaşadıklarından hareketle çevrelerindeki insanıyetten nasibini almamış hayvanlar gibi görmektedir:

Hüdavendim yetiş imdadıma aşüfte-hâl oldum

Felek saldı bizi hayvan ile memlû bir ormana

Salacıoğlu Mustafa (Kurnaz ve diğerleri, 2000: 5)

Allah'ım imdadıma yetiş, hâlim perişan oldu. Felek bizi hayvanla dolu bir ormana saldı.

Gelse ebnâ-yı zamân meclisine rıfk ile sav
Âdemiyyet ne bilür bir süri ester har u gâv

Aynî (Arslan, 2004: 196)

Zamane insanları meclisine gelirse, (onları) güler yüzle yanından uzaklaştır. (Bu) bir sürü katır, eşek ve öküz insanlıktan ne anlar.

Ey Muhibbî beni Âdem’de vefânın adı yok
Dağlara düş yüri şimdengirü hayvânlar ile

Muhibbî (Çabuk, 1980c: 403)

Ey Muhibbî/ Kanuni Sultan Süleyman insanoğlunda vefanın adı yok. Bundan sonra dağlara çık hayvanlar ile yürü, (yaşa).

Büyük şair Nâbî, yaşadığı kargaşa döneminde karşılaştığı insanların hâl ve hareketlerinden o derece rahatsız olmuştur ki -kendisi de insan olduğu için- şairin aynaya bakmaya, kendini görmeye bile tahammülü kalmamıştır:

Halkdan gönlümün ol mertebedür vahşeti kim
‘Aksüm âdem diyü mir’âte nigâh eyleyemem

Nâbî (Bilkan, 1998: 227)

İnsanlardan o kadar ürkmüşüm/ korkmuşum ki; aynadaki yansımam insan olduğu için aynaya (bile) bakmam.

Kişilik Sahibi Olanlar: Hemen her toplumda insani değerler bakımından istikamette olanlar da muhakkak bulunmaktadır. Kişilik sahibi olan bu insanlar soya sopa veya paraya pula değil de, yaptığı işlerin doğruluğuna bakılmasını isteyenlerdir. Şairlere göre bu tipteki kişiler kendilerini başkalarıyla kıyaslamamakta, bir iş yerinde torpille değil şahsî başarılarıyla yer almaktadır:

Çeşm-i cihâna hâletimiz bî-karârdır
Reftârımız bu ‘âlem-i kervâna benzemez

Verne (İspirli, 2010: 138)

Diğer insanların gözüne durumumuz karasızlık (görünmekte)dir. Yürüyüşümüz/ hâl ve hareketlerimiz bu âlemdeki diğerlerine benzemez.

Zâtında olan cevheredir var ise ragbet
Kim der sana ey hâce falân ibn-i filânsın

Nâ’îlî (Kılıç, 2008: 125)

Eğer bir ragbet varsa, kendi özünde/ mayandadır. Ey hoca! Sana falanın oğlusun (diye) kim (kıymet ver)ir.

Sağlığın Kıymetini Bilenler: İş hayatına yönelik beyitler sağlık konusunda da görülmektedir. Borçlanma, sürgün edilme, ceza alma gibi maddî sıkıntılar insanları muhakkak rahatsız etmektedir. Bu gibi durumlarda şairler, öncelikle sağlıklı olmayı ve sağlığın kıymetini bilmeyi öğütlemektedir. Çünkü beden sağ olduktan sonra maddî sıkıntılar gelip geçicidir. Büyük bir devletin yönetimi gibi bir zorlukla 46 yıl uğraşan Kanunî Sultan Süleyman’ın ifadesiyle sağlık her şeyden önemlidir:

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Muhibbî (Çabuk, 1980c: 460)

İnsanlar arasında mutluluk gibi değerli (başka) bir nesne yoktur. Dünyada da bir nefes sağlık gibi mutluluk yoktur.

Sanma bulunmaz metâ'-ı 'izz ü devlet gam yime
Elde makbûzun degül mi nakd-i sıhhat gam yime

İshak (Oktay, 2003: 271)

"İzzet ve devlet metâi sanma (ki) bulunmaz, gam yeme! Sağlık nakdi, elde makbuzun değil mi, gam yeme!" (Oktay 2003: 271).

İnsanı dünyaya bağlayan yönü hayatıdır. Sağlık elden giderse, hayat da gider. Dünya dolusu malı da olsa insana artık bir faydası yoktur:

Hayât nakdi çü ten kîsesinden ola telef
Ne assı mâl ile gerdûn olursa mâl-a-mâl

İshak (Oktay, 2003: 273)

"Ten kesesinden hayat nakdi telef olunca felek mal ile dopdolu olursa (bunun) ne faydası olur?" (Oktay, 2003: 273).

Zamanın Kıymetini Bilenler: Klasik Türk Edebiyatında zamane insanlarını ifade etmek için çoğu zaman ibn-i vakt terkibi kullanılmaktadır. Zamane çocuğu anlamına gelen bu ifade hayata değer vermeyen, geleneği göreneği önemsemeyen menfi kişilerin yanında vaktin değerini bilen, vaktini iyi değerlendiren müspet kişileri de karşılamaktadır. Mevlânâ'nın ifadesiyle "Sûfi ibnü'l-vaktdir. Yarın demek yolun usulü değildir" (Karaismailoğlu, 2001: 122). Bu kişiler yaşadıkları anın kıymetini bilirler, o anı iyi değerlendirirler, işi veya problemleri ötelemeden çözmeye çalışırlar.

Vaktine mâlik olan dervîşdür sultân-ı vakt
İzz ü câh-ı saltanat degmez cihân gavgâsına

Bâkî (Karaismailoğlu, 2001: 122)

Zamanın sultanı, (bulunduğu anın kıymetini bilip) vaktine sahip çıkandır. (Yoksa dünya saltanatının makamı, şerefi kavga etmeye degmez.

Harâbat ehline dûzah azâbın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

Hayâlî (Kurnaz, 2003: 227)

Ey zahit! Meyhanedekilere cehennem azabını (boşuna) anlatma. (Çün)kü bunlar zamane çocuğudur, gelecek kaygısı (nedir) bilmezler.

Kanaat Sahipleri: Kanaatkâr olmak yani elindekiyle yetinmek anlamına gelir. Hayatta mutlu olmanın şartlarından biridir. Aksi takdirde nefis, elde ne kadar imkân olsa da daha fazlasını istemekte, insanı devamlı bir koşuşturmaya atmaktadır. Dünyayı yese yine de doymayacak olan nefisle ancak müstağni olarak, eldekine kanaat ederek başa çıkılır. İnsan kendinden yüksektekilere değil, aşağıdakilere bakarak hâline şükretmelidir:

Gerdûn düğme etse hurşîdini beğenmem
Verdim libâs-ı fakra zîb ü fer-i kanâ'at

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 373)

Felek gökteki güneşini (altın) düğme etse (yine) beğenmem. Zira fakirlik elbisesine, eldekine razı olma parlaklığı ve süsü verdim.

Senden ednâyı görüp şükr ile dem-sâz olmak
Senden a'lâlara reşk eylemenün merhemidür

Nâbî (Bilkan, 1998: 227)

Senden yüksektekilere bakıp kıskanma (hastalığı)nın merhemi, senden alçaktakileri görüp (hâline) şükrederek (onlarla) dost olmaktadır.

Bu cihan bir tekye ey dil konan olmaz bunda aç
Kıl tevekkül Hakk'a kalbinden kanâat gözün aç

Âşık Ömer (Kuvan, 2009: 28)

Ey gönül! Bu dünya (öyle) bir tekkedir (ki) bunda konan aç olmaz. Allah'a tevekkül et, kalbinden kısmetine razı olma gözünü aç.

Dünyaya Aldanmayanlar: Dünya cazibedar bir mekân olduğu için insana ebedî kalacakmış hissi vererek ahireti unutturur. Böylece insanı Allah'tan uzaklaştırmaktadır. Dünyayı kazanmaya çalışan insan bu uğurda gecesini gündüzüne katmakta, haram helâl demeyip maddî bir güce sahip olmaya çalışmaktadır. Dünyanın cazibesine aldanmayan bazı divan şairleri, yazdıkları hikemî beyitlerle insanları uyarmayı vazife bilmişlerdir. Onlara göre dünya geçicidir ve akıllı olanlar ona gönül bağlamazlar. Şimdi her ne kadar mamur olsa da bir gün harap olacaktır:

Ribât-ı köhnedür dünyâ göçer çün kârbân-ı gam
Buna dil bağlamaz dâna gönül virmez buna âkil

Muhibbî (Çabuk, 1980a: 37)

Dünya eski (bir) konaktır, gam/tasa kervanı (bir gün) göçer. Bilgili (insan) buna gönül bağlamaz, akıllı buna gönül vermez.

Görölmüş mü 'aceb bir sızmadık peymâne-i dîde
Bu bezm-i gamda işkest olmamış sâgar mı kalmışdır

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 399)

Acaba su sızdırmamış (hiç ağlamamış) bir göz kadehi görölmüş mü? Bu dert dünyasında kırılmamış (bir) kadeh kalmış mıdır?

Dirler ki öküz üstünde dururmuş dünyâ
Dünyâ mâlini yüklenen elbette öküzdür

Nev'î (Akarsu, 2007: 148)

Dünya öküz üstünde dururmuş derler. Dünyanın malını yüklenen elbette öküzdür.

Dünya nimetlerini elde etmek çok zordur. Üstelik bâkî olmayan dünya, geçici imkânlarını insanlara çok pahalıya satmaktadır. Çoğu zaman bu ticarete insan zararlı çıkmaktadır. Manisalı şair Birrî bu duruma, iki defa şeyhülislamlık makamına geçen ve padişah hocası da olan Feyzullah Efendi'nin Edirne Vakası sebebiyle idam edilmesini hatırlatarak dikkat çekmektedir:

Çarh satduğı metâ'mı dutar girü alur
Pîre-zenle ne 'aceb müşkil olurmuş bâzâr

İshak (Oktay, 2003: 268)

"Felek sattığı malı tutar, geri alır. Hayret, kocakarı ile ticaret ne zor olurmuş" (Oktay, 2003: 268).

Nakş-ı devlet ber-karâr olmaz misâl-i dest-mâl
Câha mağrûr olma Müftî Vak'ası'ndan örnek al

Birrî (Erdoğan, 2008: 78)

Devlet süsü, nişanı mendil gibi (dir yıpranır, eskir) hep bir düzende olmaz. Müftü olayından örnek al (da) makama güvenme.

Dünyaya aldanma ihtimali olanlara, Câhidî Ahmed Dede'nin mısra-ı bercestesini okumak kâfi gelecektir:

Bir degirmendür bu dünyâ öğüdü birgün seni

Câhidî (Aydın, 2016: 180)

Çağdaşlarından Şikâyetçi Olanlar: Klasik Türk Şiirinde, “çağdaş olmak” zamane kelimesiyle ifade edilmektedir. Zamane insanlarıyla kastedilenler ise; günübürlük yaşayan, yarını düşünmeyen, toplumun kültürel birikimini önemsemeyen, ciddiyetten uzak olan, hayatı gülüp eğlenmek zannedenlerdir. Böyle bir ortamda bulunan şair, aynı paydada buluşup konuşabileceği birilerini bulamayınca yaşadığı devrin insanlarından şikâyetçi olmaktadır:

Bir mevsim-i bahârına geldik ki ‘âlemin
Bülbül hamûş havz tehî gülsitân harâb

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 360)

Dünyanın öyle bir bahar mevsimin(d)e (dünyaya) geldik ki; bülbül susmuş, havuz boş, gül bahçesi harap (olmuş).

Bu bâğ-ı köhneye biz bir zamânda geldik kim
Hezâr gonçe vü gonçe hezârdan me’yûs

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 473)

Bu eski bağa/ dünyaya öyle bir zamanda geldik ki; bülbül goncadan, gonca (da) bülbülden ümitsiz(dir).

Gönül ehli şaire göre, cahillerden oluşan bir sohbet ortamı zindandan daha kötüdür:
Ehl-i dil sohbet-i nâ-cins ile şâdân olmaz
Bezm-i cehhâl gibi ârife zindân olmaz

Leskofçalı Gâlib (Özgül, 1987: 88)

Gönül ehli kimseler cinsi bozukların sohbetiyle mutlu olmazlar. İrfan sahiplerine cahillerin meclisi gibi (bir) zindan olmaz.

Rahat Yüzü Görmeyenler: Dünya rahat yeri değildir. Dünyanın geçiciliğinden yakınan şairler, geçici de olsa her insan gibi biraz rahat etmek istemişlerdir. Fakat Muhibbi mahlasıyla şiirler yazan Sultan Şair Kanuni’nin ifadesine göre dünya hiç kimseye iyilik yapmamıştır. Keçecizâde İzzet, biraz daha ileri giderek rahat bir yaşamı rüyada bile göremediğini söylemektedir:

Dünya kime mihr itdi sana ide Muhibbî
Cevr ile cefâ kılmada cânânuma benzer

Muhibbî (Çabuk, 1980a: 76)

(Ey) Muhibî! Dünya kime iyilik etti (ki) sana (da) ede. (Dünya) eziyet edip sıkıntı çektirmede (aynı) sevgilime benzer.

Görürsem râhati rü’yâda ta’bîr eylemem hayra
Yeter bâlîn-i zânû mübtelâ-yı h’âb-ı tecrîde

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 617)

Rahatı rüyada (bile) görsem hayra yormam. Her şeyden elini eteğini çekme uykusuna yakalanana yastık (olarak bir) diz yeter.

Necâtî Bey’e göre dünyada sıkıntı çekmek insan olmanın bir gereğidir. İnsanların dertlerini görmezden gelenler insanlıklarından da çok şey kaybetmiş demektir:

Cihânda âdem olan bî-gam olmaz
Anunçün bî-gam olan âdem olmaz

Necâtî (Tarlan, 1997: 280)

İnsan olan (bu) dünyada gamsız/ tasasız olmaz, dolayısıyla gamsız olan (da) insan ol(a)maz.

Nadiren de olsa feleğin iyilik yaptığı, dünyanın rahat yüzünü şaire gösterdiği zamanlar

görülmedir. Fakat bu durumdan şairler yine şikâyetçidir. Çünkü feleğin lütfu, düşmanın iyiliği gibidir, şaire pahalıya patlayacaktır:

Feleğin ehl-i dile lutfi mazarrat gibidir
Düşmenin eylediği eylik ihânet gibidir

Fatîn (Erdoğan, 2007: 83)

Feleğin gönül ehline iyiliği zarar/ ziyan gibidir. Düşmanın ettiği iyilik ihanet gibidir.

Rahat hayat, insanlara bazen de yaşlılıkta nasip olmaktadır. Dünyadan ayrılığa hazırlandığı günlerde gelen imkânlar doğal olarak şairi mutlu etmeyecektir:

Bu köhne matbah-ı ‘âlemde kimseye Nâbî
Nevâl-i ‘ıyşî dem-i iştihâda virmezler

Nâbî (Bilkan, 1998: 223)

(Ey) Nâbî! Bu eski dünya mutfağında (hiç) kimseye, yaşama kısmetini (tam) iştahlı olduğu zamanda vermezler.

Güngörmüşler: Hayatın inişli çıkışlı pek çok hâline şahit olan şairler, işi yolunda gidenlere de nasihat etmişlerdir. Zira dünya geçici olduğuna göre ikbal içinde olanlar, bir gün olup tekrar idbar görecekler, gözden düşeceklerdir. Nâbî’ye göre makama, rütbeye veya varlığa güvenmek hatadır:

Karâr-dâde degül rûzgârun etvârı
Gehî muvâfık olursa gehî muhâlif olur

Nâbî (Bilkan, 1998: 222)

Zamanın hâl ve hareketleri bir kararda değil. Bazen uygun düşerse (de) bazen uygun olmaz/ zıt düşer.

Çok da mağrûr olma kim mey-hâne-i ikbâlde
Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz

Nâbî (Bilkan, 1998: 224)

Dünyada talihin iyi olduğunda (buna) çok da güvenme (çün)kü biz binlerce gurur sarhoşunun sersemleştğini görmüşüz.

Güngörmüş olan şairler, elindeki imkânlara güvenerek mağrur davrananları uyarmaktadır:

Olsan döğüşme halk ile sâhib-kırân dahi
Vardır cihânda sen gibi bir kahramân dahi

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 638)

Her zaman kazanan (bir) hükümdar bile olsan halk ile dövüşme. Dünyada (seni alt edebilecek) senin gibi (başka) bir kahraman daha vardır.

Rızık Allah’tan İsteyenler: İnsanın dünya ile alakası canlılığıyla yani beslemesi gereken bir bedene sahip olmasıyla. Yediden yetmişine her insan, az çok yiyecek içecek teminiyle meşgul olmaktadır. Dolayısıyla maaşın kesilmesi veya gelirin azalması ihtimali, insanları korkutup gayrimeşru yollara sevk etmektedir. Hayata ibret penceresinden bakan bazı şairler ise “Rezzak yani rızık veren Allah’tır.” düşüncesiyle makama ve mevkiye önem vermemişler, kişiliklerini muhafaza etmişler ve başka insanlara el açmamışlardır:

Men‘-i nân-pâremüze kuşîş iden câhil-i dûn
Degül a men‘ine kâdir kerem-i Rezzâkun

Nâbî (Bilkan, 1998: 226)

(Elimizdeki) ekmeğin parçasını almaya çalışan alçak cahil, tüm yaratılmışların ihtiyacını

veren Allah'ın ikramını engelleyemez ya.

Bu kişiler mal mülk peşinde koşmazlar, bu uğurda başkalarının yanlış hareketlerine katlanmak zorunda kalmazlar. Şairler, aza kanaat edenin dünyada rahat edeceğini söylemektedir:

Mâl ü câh ü mülke bakmaz oldu dîdâr âşıkı
Zira bir lokmaya kani'dür yemez dünya gamın

Muhibbî (Çabuk, 1980b: 312)

Sevgilinin yüzüne âşık olan mala, mülke ve makama bakmaz. Zira (o) bir lokmaya kanaat eder, dünya gamını yemez (yani geçim derdiyle uğraşmaz).

Her kim ganî olursa sanman huzur ider ol
Dervişliğe ola kani' ömri geçer safâda

Muhibbî (Çabuk, 1980c: 391)

Zengin olan birini huzurludur sanmayın. Dervişlikle kanaat eden (kişinin ise) ömrü mutluluk içinde geçer.

MENFÎ KİŞİLİKLER

Kültürümüzde mutluluktan çok felâketlerin, vuslattan çok ayrılıkların ifade edilmesi Klasik Türk Şiirinde de görülmektedir. Örneğin bir hastanede doktor zamanında gelse, personel güler yüzlü davranırsa, tetkikler zamanında yapılsa zaten olması gerekenler olduğu için hasta eve döndüğünde anlatacak bir şey yok demektir. Aksine personel saygısız davranırsa, doktor geç gelip hastasını iyice muayene etmezse, tahliller için ileri tarihli bir gün verilse evine dönen hastanın anlatacağı, şikâyetçi olacağı çok şey var demektir. Aynen bunun gibi sosyal hayatta görülen iyilikler ve iyi kişiler şairlerin dikkatini fazla çekmezken, menfi olaylar ve kişiler tenkit edilmesi gerektiği için önemle takip edilmiştir.

İlmin Kıymetini Bilmeyenler: İnsanlar genellikle zahmet çekmeden rahmete kavuşmaya, kolay yoldan zengin olmaya meyillidir. Üstelik çevrelerinde bu yolla iyi imkânlarla kavuşmuş kişiler de varsa durum daha vahimdir. Herkesin kısa yoldan zengin olmaya çalıştığı, eğitim öğretim ihtiyacının meslek sahibi olmakla ilişkilendirildiği toplumlarda bilimin kıymeti anlaşılabilir. Okumak, yazmak para kazandırmıyorsa önemsiz karşılanır. Nâbî, yaşadığı asrı eleştirirken bugünleri de görmüşçesine ifadeler kullanmaktadır. Halk fazilet ve hüner sahiplerine kıymet vermeyip onları bir aferin ile geçiştirmektedir:

Erzân metâ'-ı fazl ü hüner tâ o denlü kim
Bin ma'rifet zamânede bir âferînedür

Nâbî (Bilkan, 1998: 225)

Fazilet ve hüner sermayesi o kadar çok ki; herkesin yapamayacağı, yetenek isteyen bin (tane) şey(in karşılığı) zamane insanlarında (sadece) bir aferindir.

Ebnâ-yı dehr her hünere âferîn virür
Yâ Rab bu âferîn ne dükenmez hazînedür

Nâbî (Bilkan, 1998: 226)

Zamane insanları her yeteneğe (karşılık olarak bir) aferin verir. Ey Allah'im! Bu aferin (kelimesi) ne tükenmez bir hazinedir.

Cahiller: Bir önceki alt başlıkta belirtildiği üzere ilmin kıymetinin bilinmediği toplumlarda cehalet ortaya çıkacaktır. Âlimin, arifin, hüner sahiplerinin değersiz görüldüğü yerde yaptırılacak herhangi bir işin ehlini bulmak mümkün olmayacaktır. İyi yetişmiş insanın

olmadığı yerde cahiller bile kıymete binecektir:

Dest-i mâtem ile tayy etdi müseccel keremi

Âsumân defterini dürmede ehl-i keremin

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 520)

Felek cömert insanların defterini dürdü. Yapılan ikramları/ cömertlikleri hüznün ve kederler eliyle dürüp büktü.

Dürüldü defteri ilmin haberleri yokdur

Kamu menâsıbı nâdâna verdiler zirâ

Âlî (İsen, 1988: 30)

"Bilimin defteri dürüldü, haberleri yok; çünkü bütün mevkiiler bilgisizlere verildi" (İsen, 1988: 31).

Bilginin önemsenmediği bir toplumda cahillerin işbaşına geçmesiyle işler daha da kötüleşmektedir. Hüner ehline değer verilmemekte, verilse de menfaat amacıyla olduğu için fayda yerine zarar getirmektedir:

Efendi câhil isen gam yeme zamâne seni

Yakıncacıkda ya aga eder yahud paşa

Âlî (İsen, 1988: 28)

"Efendi eğer cahilsen hiç tasa çekme, zamane seni en kısa zamanda ya bey eder ya paşa" (İsen 1988: 29).

Meşhur Olmak İsteyenler: Divan şairlerinin ibretlik beyitlerine bakıldığında, günümüzde olduğu gibi eski zamanlarda da insanların şöhret olmak için büyük çaba sarf ettikleri görülmektedir. İnsanlar her ne yaparsa gösteriş olsun diye veya meşhur olmak uğruna yapmaktadır. Nâbî'ye göre insanlardaki meşhur olma hissi o kadar güçlüdür ki bazıları kendilerine bile gösteriş amacıyla iyilikte bulunmaktadır:

İtmez zuhûr arsada bir kimseden kerem

Zımnında kasd-ı dâiye-i şöhret olmasa

Nâbî (Levend, 1984: 304)

Hedefinde şöhret olma isteği olmasa, dünyada (hiç)bir kimseden (bir) iyilik ortaya çıkmazdı.

Kendi vücûduna bile kıymazdı mâlî halk

Kasd-ı nümâyîş ü şeref ü şevket olmasa

Nâbî (Kılıç, 2008: 124)

Övünmek, büyüklük (taslamak) ve yalandan gösteriş yapmak amacı olmasa; insanlar kendi vücutları için bile malına kıy(a)mazdı.

Çok zorluklarla elde edilen şöhreti devam ettirmek daha zordur. Hiçbir şöhret kalıcı değil, hepsi saman alevi gibi geçicidir. Büyük bir tüketim mekanizması olan toplumda meşhur olup, ilgi görenler kısa bir sürede unutulmaktadır. Bu durum da ilgi görmeye alışık şöhret düşkünleri için çok acı verici bir durumdur. Akıllı insan böyle bir duruma düşmek istemez. Çünkü ölüm gelip kefen giyildiğinde meşhur ile meşhur olmayan arasında hiçbir fark kalmayacaktır:

Şöhret-i devlet-i dünyâyâ sakın aldanma

Sûret-i ziynet-i 'unvân ile bâkî sanma

Feyzî (Öztoprak, 2007: 146)

Dünya devletinin şöhretine sakın aldanma; şöhret sahibi olmanın süsünü, gösterişini sürekli (olacak) sanma.

Âkil olur mu şöhrete dil-beste ‘İzzetâ
Bir nağmedir bu sît-i cihân müste‘ârdan

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 571)

Ey İzzet! Akıllı olan şöhret (olmay)a gönlünü bağlar mı? Bu dünyanın ünü, şöhreti (başkasından) alıntı bir ses (gibi)dir.

Mahmil-i tabutta olur metâ’ı bir kefen
Şol ki bir kaç gün fenâ dünyâda şöhre bağladı

Hayâlî (Tarlan, 1992: 301)

Geçici olan dünyada birkaç gün(lüğüne) şöhret olan kişilerin (tüm) sermayesi, serveti tabut sepetindeki bir kefen olur.

İnsanların, çoğu zaman kişiliklerinden ödün vererek, üstelik zorluklarla elde ettikleri şöhret geçici olmakla beraber aynı zamanda tehlikelidir. Meşhur olmak insanı göz önüne çıkarmakta, özgürlüğünü kısıtlamakta, belâlara karşı hedef konumuna getirmektedir. Bala hücum eden sineğin yapışarak ölmesi gibi şöhret peşinde koşanlar da şöhret yolunda ölüme gidecektir:

Şöhret âfetdür gözet satrenci kim
Şehden ayruga gelür mi şâh-mât

Necâtî (Tarlan, 1997: 162)

Şöhret olmak büyük felakettir. Satranç oyununa baksana, mat olmak şahtan başkasın(in başın)a gelir mi?

Bilirsin şöhret âfetdir dil ü cânı hedef kılma
Belâlar tîrine karşı bu bir nâm u nişân için

Usûlî (İsen, 1990: 199)

Bilirsin, şöhret olmak büyük (bir) felakettir. Ünlü olarak gösterilmek için bela oklarına gönlünü ve canını hedef etme.

Âlemin olma sakın ağzına bir parmak bal
‘Asel-i şöhrete dil-dâde olup hem çü meges

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 470)

Sakın, (bir) sinek gibi şöhret balına gönlünü kaptırarak insanların ağzına bir parmak bal olma.

Çoğu insan için meşhur olmak bazen aldatıcı bir durumdur. Dünyada gerçek anlamda hoş bir seda bırakabilmek için kuru şöhret yeterli değildir, insanın kişilik bakımından kendini yetiştirmesi gereklidir. Zira her mühür sahibi Süleyman olamayacağı gibi “Her meşhur (da) Maruf olmaz” (Tulum, 2001: 196). Yani toplum tarafından iyi yönleriyle anılan bir kişi olamaz:

Kuru şöhretle fûrû-mâye Süleymân olamaz
Mühr-i hurşîdi felek verse de hâtem yerine

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 608)

Felek, yüzük/ mühür yerine gökyüzündeki güneşi verse de mayası bozuk (olan), kuru (bir) şöhretle Süleyman (peygamber gibi) olamaz.

Pek uçurma bildiğim kuştur benim ey bâğ-bân
Bülbülün gül-zâr-ı ‘âlemde hezârın görmüşüz

Nâbî (Soysal, 1988: 95)

“Ey bahçıvan, benim bildiğim kuştur, pek uçurma; biz dünya güllüğünde, bülbülün binlercesini görmüşüz/dür” (Soysal 1988: 95).

Yukarıda görüldüğü üzere meşhur olmanın zor, tehlikeli, geçici ve gereksiz oluşu

hakkında pek çok beyit kaleme alan şairler; kendilerinden bahsederken şöhrete önem vermediklerini özellikle vurgulamışlardır:

Makta‘da dahi eylemeyiz mahlasa minnet
Meşhûr-ı cihân bî-taleb-i şöhret ü nâmuz

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 464)

Biz şan ve şöhret peşinde olmayan meşhur (kişiler)iz. (Dolayısıyla) şiirin son beytinde bile mahlasa minnet etmeyiz.

Sanma şöhret gözlerüz biz yâhud dârât ehliyüz
Âlemi bir cür‘aya satdık harâbât ehliyüz

Muhibbî (Çabuk, 1980a: 173)

Bizi şöhret olma heveslisi ya da gösteriş düşkününü sanma, (biz) âlemi bir yudum şaraba sattık, meyhane ehliyiz.

Rüşvet Yiyenler: Sosyal hayatı içinden çıkılmaz hâle getiren uygulamaların başında rüşvet gelmektedir. Özellikle iş hayatını olumsuz yönde etkileyen rüşvetçilikten dolayı; fırsat eşitliği ortadan kalkmakta, çıkar ilişkisi insanları birbirine düşürmekte, sosyal adalet bilinci yok olmaktadır. Buldukları ortama ibret gözüyle bakan şairler, rüşvet olaylarına şahit olmuşlar ve kayıtsız kalmayarak güçlü bir şekilde eserlerinde karşı çıkmışlardır. Devlet adamları, devlet dairelerinde geçerli akçe olarak rüşveti görmekte, parası olanlara itibar göstermektedir:

Zekâtı çokça veren agniyâyı medh eyler
Kalenderânadır ancak mezemmet-i vâ‘iz

Nûrî (Aydın, 2015: 155)

Vaizlerin kınaması ancak dervişleredir. (Oysa) zekâtı çok veren zenginleri methederler.

Eline zer alıp varsan efendi gel buyur derler
Eger destin tehî varsan efendiyi uyur derler

Andelibî (Kılıç, 2008: 121)

Eline altın alıp gitsen “Efendi gel.” derler. Eğer elin boş gidersen “Efendi uyur/ (meşgul).” derler.

Rüşvet yemenin ve yedirmenin çok yaygın olduğu toplumda bir işi rüşvetsiz yaptırmak imkânsız görülmektedir:

Zemanın şimdi budur muktezâsı
Yiyessin rüşveti hem yediresin

Me’âlî (Kılıç, 2008: 121)

Şimdiki zamanın gereği budur ki; (hem) rüşvet yiyeceksin hem (de) yedireceksin.

Vermezdi kimse kimseye nân minnet olmasa
Bir maslahat görülmez idi rüşvet olmasa

Nâbî (Kılıç, 2008: 122)

Baş kakma (ihtimali) olmasa kimse kimseye ekmek vermezdi. Rüşvet olmasa (herhangi) bir önemli iş yapılmazdı.

Çıkarıcılar: İş hayatına yönelik olumsuz beyitler, özellikle Osmanlı’nın duraklama ve gerileme dönemi şairlerinde görülmektedir. Sosyal hayatın domino taşları gibi birbirinden etkilenerek bozulduğu bir dönemde insanlar şan, şöhret; makam, mevki; mal, mülk peşinde koşmaktadır:

Hîç dıraht etrafına kimse tolaşmaz Nâbiyâ
Ârzû-yı berg ü bâr ümmîd-i ikbâl olmasa

Nâbî (Bilkan, 1998: 225)

Ey Nâbî! Gelecekte yaprak ve meyve elde etme hevesi olmasaydı, hiç kimse ağaç etrafında dolaşmazdı.

Degüldür zâta mâ'il halk mâl u câhadur rağbet
Dıraht etrâfına kimse tolaşmaz bârdan sonra

Nâbî (Bilkan, 1998: 226)

İnsanlar kişiliğe meyletmezler/ önem vermezler. Rağbetleri mal, mevki ve makamadır. Meyveler (alındık)tan sonra (hiç) kimse ağaç altında dolaşmaz.

Her olaya çıkar amaçlı yaklaşan insanlar, öyle ki ibadeti bile Cennet beklentisiyle yapmaktadırlar:

Yok bî-garaz mu'âmele ehl-i zamânede
Kimse 'ibâdet etmez idi cennet olmasa

Nâbî (Kılıç, 2008: 125)

Zamane insanların amaçsız (hiçbir) iş yok(tur). (Öyle ki) cennet(e gitmek amacı) olmasa kimse ibadet (bile) etmezdi.

Parahılar: Kültürümüzdeki zengin fakir tezdâ, bazen fıkra ve masal gibi anlatı metinlerinde bazen de atasözleri ve deyimlerde çokça görülmektedir. Bu durum şairlerin dikkatini çekmiş, aşk konusunda yazılmış şiirlerde bile paranın gücüne dair beyitler yazılmıştır. Sosyal hayata yönelik şiirlerde ise toplumun açgözlülüğü, parayı insanî değerlerden üstün tutuşu eleştirilmektedir:

Redd ederler ger zerrîn olmazsa selâmı bile
Her mahâfil-i 'alâda şûrâ altûn üstüne

Hamdî (Kılıç, 2004: 83)

Yüce makamların hepsinde konuşmalar altına daırdır. (Makamdakiler) altın gibi sarı olmasa selamı bile almazlar.

Dünyâ talebiyle kimisi halkın emekde
Kimi oturup zevkile dünyâyı yemekde

Rûhî (Kılıç, 2008: 104)

Halkın kimisi dünyada rahat etmek için çalışıp durmakta, kimisi (de) oturup zevk ile dünya(lar)ı yemektir.

Hilekârlar: Toplumda eleştirilen kişiliklerden bir diğeri dolandırıcılarıdır. İnsanları kandırmak için planlar yapan, kendi çıkarlarını her şeyden önemli gören, haram helal demeden yolsuzluk yapan kişiler –Nâbî'ye göre- şeytandan daha tehlikelidir:

Olmış o kadar halk-ı cihân mekrde üstâd
Kim sâbika-i şöhret-i şeytân unudılmış

Nâbî (Bilkan, 1998: 162)

Zamane insanları hilecilikte o kadar usta olmuşlar ki şeytanın geçmişteki (kötü) şöhreti unutulmuş.

Ettiğini Bulanlar: İnsanları canından bezdiren, maddî veya manevî yönden çevresine zarar veren kişilerin bir gün yaptıklarının cezasını çecekleri toplumda yaygın bir kanaattir. Başkalarına zarar veren kişi kendisi de zarar görmekten kurtulamaz. Dolayısıyla hiç kimseyi

rencide etmeden yaşamak gereklidir:

Buna meydân-ı mükâfât dinür ey Nâbî
Halkı bî-rahât iden kimsede râhat mı kalur

Nâbî (Bilkan, 1998: 228)

Ey Nâbî! Bu (dünya)ya yapılanların karşılığını bulma yeri denir. İnsanları rahatsız eden kişide rahat mı kalır?

Bulmak istersen eğer endişeden cây-i menâs
Kimseyi rencide kılma kim mukarrerdir kısâs

Âşık Ömer (Kuvan, 2009: 22)

(Geleceğine dair) düşüncelerden (kaçıp) sığınılacak bir yer bulmak istersen (hiç) kimseyi incitme. (Zira) ettiğini bulmak kesin bir hükümdür.

Başkalarına zarar verip karşılığında da zarar görenlere ağlanmaz:
Kendi düşen bu dâm-ı belâyâyâ ağlamaz
Her türlü derd defter-i kâlû belâdadır

İzzet (Ceylan ve Yılmaz, 2005: 415)

Bu belalar tuzağına kendi düşen ağlamaz. (Çünkü) her türlü sıkıntı kader defterindedir.

SONUÇ

1. Şairler aynı zamanda halktan biri olduğu için bilerek veya farkında olmadan toplumun genel yargılarını eserlerinde işlemektedirler. Bu yönüyle halktan kopuk bir edebiyattan söz edilemez.

2. Şairlerin halktan etkilenecek yazdığı şiirlerinin gündelik hayatta alıntılanması bir konuşmacının ifade gücünü olumlu yönde etkileyecektir. Bu amaçla bakıldığında; yazıldığı dönemin halkından kopuk olmayan Klasik Türk Şiirinin günümüz insanına da verebileceği mesajların olduğu görülmüştür.

3. Şairler şiir aracılığıyla toplumda yaşananları protesto etmektedir. Protesto ettikleri arasında her devirde ve Dünya'nın her yerinde görülebilecek bazı kişilik tipleri dikkat çekmektedir.

4. Dikkat çeken bu kişiliklere hitap edilirken alıntı yapılabilecek beyitler Klasik Türk Edebiyatı alanında yapılan çalışmalardan tespit edilerek makalede paylaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Akarsu, K. (2007). *Adına Aşk Dediler (Divan Şiirimizden Metin Şerhi Örnekleri)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Arslan, M. (2004). *Antepli Aynî Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Aydın, A. (2016). *Ahmed Câhidî Uşşâkî Dîvân-ı İlâhiyât*, İstanbul: H Yayınları.

Aydın, A. (2015). *Hanyalı Nûrî ve Dîvânı*, Cilt: I, Berlin: Türkiye Alim Kitap Yayınları.

Bilkan, A. F. (1998). *Nâbî Hikmet, Şair, Tarih*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ceylan, Ö. ve Yılmaz, O. (2005). *Hazâna Sürgün Bahâr Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr*, İstanbul: Kitap Sarayı Yayınları.

Çabuk, V. (1980a). *Dîvân-ı Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman'ın Şiirleri)*, C. I, İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.

Çabuk, V. (1980b). *Dîvân-ı Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman'ın Şiirleri)*, C. II, İstanbul:

Tercüman Gazetesi Yayınları.

Çabuk, V. (1980c). *Dîvân-ı Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman'ın Şiirleri)*, C. III, İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.

Erdoğan, K. (2008). “Birrfî Divanı’nda Manisa ve Şairin Sosyal Çevresi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 37, Erzurum, s. 69- 85.

Erdoğan, M. (2007). *Fatîn Dîvânı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Irmak, Y. (2013). *Folklorun Beş İşlevine Göre Âşık Mahzuni Şerif'in Şiirleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

İsen, M. (1988). *Gelibolulu Mustafa Âlî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İsen, M. (1990). *Usûlî Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İspirli, S. A. (2010). *Divan-ı Verne (İnceleme-Metin)*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Kalkışım, M. (1994). *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaismailoğlu, A. (2001). *Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kayaokay, İ. (2013). *Gül-i Tebrizî Dîvan Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kılıç, A. (2004). *Serbestzâde Ahmet Hamdî İskilibî Dîvân-ı Hamdî*, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Kılıç, Z. (2008). *Türk Dîvân Şiirinde Sosyal Eleştiri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Kurnaz, C., Tatcı, M. ve Aydemir, Y. (2000). *Giritli Salacıoğlu Mustafa Celvetî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kurnaz, C. (2003). *Eski Türk Edebiyatı*, Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Kuvan, H. (2009). *Âşık Ömer Divânı'nda Sosyal Hayat*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Levend, A. S. (1984). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Ankara: Enderun Kitabevi Yayınları.

Oktay, A. (2003). *İshak Çelebi Dîvânı'nda Sosyal, Kültürel ve Tarihsel Doku*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özger, M. (2013). *Muhtasar Cinnet Risalesi*, İstanbul: Yedi İklim Yayınları.

Özgül, K. (1987). *Leskofçalı Galip*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öztoprak, N. (2007). “Bursalı Feyzî Efendi'nin Elifnameleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 35, İstanbul, s. 135 – 167.

Sosyal, M. O. (1988). *Edebî Sanatlar ve Tanınması*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Talan, A. N. (1992). *Hayâlî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Tarlan, A. N. (1997). *Necati Beg Divanı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tulum, A. M. (2001). *Tazarru'nâme*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 60 Mart - Nisan 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

İnternet Kaynakları

Aydın, A. (2014). “Süleyman, Enderunlu Haftânî Süleyman Efendi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com>, Erişim Tarihi: 21.07.2014.